

τὴν ψυχικὴν, τοιαύτην πρέπει καὶ δύναται νὰ ἐκμηδενισθῆ με κατάλληλον ἄσκησιν καὶ ἀγωγήν.

Διότι αὐταὶ εἰδικεύουν τὰ ἄτομα δι' ὃν σκοπὸν προορίζομεν αὐτά. Καθ' ὅσον εἶναι κανῶν, ἰσχύων εἰς ὁλόκληρον τὸ ζωϊκὸν βασίλειον, συμφώνως πρὸς τὸν ὁποῖον «δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιήσῃ τις κανὲν ζῷον διὰ τινὰ ὠρισμένον σκοπὸν ἂν προηγουμένως δὲν ἔδιδεν εἰς αὐτὸ εἰδικὴν ἀνατροφήν καὶ ἐκπαίδευσιν». ¹⁾ Ἡ ὡς λέγει «οὐχ οἶον τε ἐπὶ τὰ αὐτὰ χρῆσθαι τῷ ζῷῳ ἂν μὴ τὴν αὐτὴν τροφήν καὶ παιδείαν ἀποδιδῶς».

Κατ' ἀκολουθίαν ἡ φύσις διαρρυθμίζεται δι' ὠρισμένον τινὰ σκοπὸν, διὰ τὸν ὁποῖον καθίσταται ὀργανικῶς κατάλληλον τὸ ἄτομον, ἀσχέτως φύλου δι' εἰδικῆς ἀσκήσεως καὶ προπαιδεύσεως. Πρέπει ὁμοίως ἡ φύσις αὕτη νὰ περικλείη, ὡς λέγουν οἱ Πυθαγόρειοι, ὁ Ἄριστοτέλης καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων τὴν «ἀρετὴν», ²⁾ τὴν δεξιότητα, τὴν ἔμφυτον προδιάθεσιν πρὸς τελειοποίησιν, ἄλλως ματαιοπονοῦμεν καὶ κατὰ τὴν νέαν ἀγωγήν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἀγωγή παρὰ Πλάτωνι ἔχει, ὡς λέγει οὗτος μεγίστην ἰσχύον, θαυματουργὸν σχεδὸν δύναμιν, ἱκανὴν νὰ μετατρέψῃ, τροποποιήσῃ τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον, νὰ δώσῃ ἄλλην κατεύθυνσιν καὶ ἰσχύον εἰς τὸν ὀργανισμόν, διὰ τοῦτο «ἐπιβάλλεται ἐὰν χρησιμοποιήσωμεν τὰς γυναῖκας διὰ τὰ αὐτὰ ἔργα, διὰ τὰ ὁποῖα θὰ χρησιμοποιήσωμεν καὶ τοὺς ἄνδρας, νὰ διδάξωμεν αὐτάς τὰ ἴδια πράγματα» ³⁾ «εἰ ἄρα ταῖς γυναῖξιν ἐπὶ τὰ αὐτὰ χρῆσαιμεθα καὶ τοῖς ἀνδράσι τὰ αὐτὰ διδακτέον αὐτάς». Νὰ ὀπλίσωμεν δηλαδή αὐτάς με τὰς αὐτάς γνώσεις καθιστῶντες ταύτας ἐξ ἴσου καταλλήλους με τὸν ἄνδρα δι' ὅλα τὰ ἐν τῇ Πολιτείᾳ καὶ κοινωνίᾳ ἔργα, ἀφ' οὗ μόνον οὕτω θὰ κατορθωθῆ καὶ ἡ ἐν τῇ πράξει ἐξίσωσις τῶν δύο φύλων.

29. Δυναμικότης τῆς γυναικός.

Ὁ Πλάτων, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ γυνὴ δύναται πνευματικῶς καὶ ψυχικῶς νὰ ἐξισωθῆ πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ διὰ τῆς εἰδικῆς σωματικῆς ἀσκήσεως νὰ ἐλαττώσῃ, ἐξαφανίσῃ εἰ δυνατόν σωματικὰς ἀτελείας, ζητεῖ νὰ καταστήσῃ αὐτὴν θετικὸν κοινωνικὸν παράγοντα, μονάδα ἀρτίαν, ἀποσπῶν ταύτην ἀπὸ τὴν ἀδράνειαν, ἀχρήστευσιν καὶ ἐγκατάλειψιν. εἰς τὰς ὁποίας εἶχε καταδικάσει ταύτην ὁ ἀνδρικός ἐγωῖσμός καὶ ὁ Ἀσιατικὸς δεσποτισμός.

Ὡς ὄνειροπόλος καὶ νοσταλγὸς μιᾶς τελειότητος βλέπει καὶ ὀραματίζεται τὸ «δέον», τὸ «ἀρμόζον» διὰ τὴν ἀνθρωπότη

¹⁾ Ἄριστ. Πολιτ. 434 α.

²⁾ Αὐτόθι.

³⁾ Πλάτ. Πολιτ. 452.

τα, διά τὴν Πολιτείαν. Καὶ διὰ τοῦτο ἀποσπῶν, ἀνασύρων τὴν θούλην ταύτην καὶ θεραπαινίδα τοῦ ἀνδρός, τὴν ἰσόβιον ταύτην ἐγκλειστον τοῦ Ἀθηναϊκοῦ γυναικωνίτου λέγει: «Πάντα συντάξασθαι κοινῇ γυναιξὶ καὶ ἀνδρασι ἐπιτηδεύματα βέλτιον πρὸς πόλεως εὐδαιμονίαν». «Θὰ ἦτο δηλαδὴ καλύτερον ὄλαι αἱ ὑπηρεσίαι εἰς τὸ κράτος νὰ ἀνετίθεντο νομικῶς ἀπὸ κοινοῦ εἰς τὰς γυναῖκας καὶ τοὺς ἀνδρας πρὸς εὐδαιμονίαν τῆς Πολιτείας». Διότι μόνον οὕτως ἡ Πολιτεία θὰ ἐγίνετο «ἀρτίπους» καὶ ὀλοκληρωμένη. Καὶ ὄλοι, καταλλήλως ἐκπαιδευόμενοι, θὰ καθίσταντο χρήσιμοι, διότι τοιοῦτοτρόπως «τὸ ἥμισυ τοῦτο τῆς πόλεως», αἱ γυναῖκες, θὰ κατάρθουτο νὰ χρησιμοποιηθῇ, νὰ ὠφελήσῃ.

Ἡ χρησιμοποίησις ὅμως αὕτη προϋποθέτει καὶ ἀντίστοιχον τελειοποίησιν. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει θὰ ἐπραγματοποιεῖτο τὸ ἰδεωδέστερον ὄνειρον, καθ' ὃ ἀνδρες καὶ γυναῖκες τελειοποιηθέντες θὰ ἡμιλλῶντο εἰς τὴν ἐπιτέλεσιν τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ. «Καὶ τί ἄμεινον ἢ γυναικᾶς τε καὶ ἀνδρας ὡς ἀρίστους ἐγγίγνεσθαι;» «Καὶ ὑπάρχει τίποτε καλύτερον ἀπὸ τοῦ νὰ γίνωνται ἀνδρες καὶ γυναῖκες ὅσον τὸ δυνατόν τέλειοι;»²

Ἀπὸ τὸ ὄραμα τῆς ὀλοκληρωτικῆς τελειοποιήσεως ἐλαυνόμενος βλέπει σὺν τοῖς ἄλλοις ὅτι αἱ κλίσεις εἶναι κοιναὶ καὶ εἰς τὰ δύο φύλα, ὅτι ὅπως ὑπάρχει ἀνὴρ ἔχων ἴδιαν τινὰ κλίσιν πρὸς τινὰ ἐπιστήμην ἢ τέχνην, καθ' ὅμοιον τρόπον ὑπάρχουν καὶ γυναῖκες ῥέπουσαι ἄλλαι μὲν πρὸς τὴν ποίησιν, ἄλλαι εἰς τὴν ἰατρικὴν ἢ γυμναστικὴν ἢ φιλοσοφίαν ἢ εἰς τὰς πολεμικὰς ἀσκήσεις³ καὶ τοῦτο μαρτυρεῖ πρὸς τὰ ἀνωτέρω φύσιν κοινήν καὶ ὁμοίαν, φύσιν ὅμως, ἡ ὁποία ἠδικήθη καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸν κάλαθον τῶν ἀχρήστων.

Διὰ μέσου τῶν κεφαλαίων τῆς «Πολιτείας» καὶ τῶν «Νόμων» βλέπει τις τὸν Πλάτωνα νὰ ἐρωτᾷ: «Πρὸς Θεοῦ δὲν ἀξίζει διὰ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον, τὸν ὅμοιον καὶ σύντροφον τοῦ ἀνδρός, ποιά τις ἀβάρια, συγκατάβασις; Δὲν πρέπει νὰ ἐνισχυθῇ δι' ἐπικτήτων ἔστω στοιχείων διὰ νὰ γίνῃ ἂν δὲν εἶναι ἴση πρὸς τὸν ἀνδρα; Διατί νὰ εἴμεθα φειδωλοὶ ἀφ' οὗ τὸ ἴσον εἶναι δίκαιον, «ἢ ἀπόδοσις εἰς ἕκαστον ὅσα τοῦ ἀνήκου;»⁴ Ζητεῖ νὰ δημιουργήσῃ ἰσότητα, ἔστω καὶ δι' ἐξισώσεων πιθανῶν, ἀμβιβόλων μὲ πολλὰ κενὰ καὶ δημιουργήματα πλουσίας φαντασίας. Ἦτο ἄλλωστε ποιητὴς καὶ μαθηματικός. Ἡ αἰσθητικὴ του ἦτο πέραν τῶν ὀρίων τοῦ αἰσθητοῦ· οἱ δὲ ἀριθμοὶ καὶ αἱ μονάδες του ἦσαν Πυθαγόρειοι. Ἀρμονία. Διὰ τοῦτο δικαιολογεῖται καὶ ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται ἡ ἐλευθεριότης του, διὰ τὴν ὁποίαν ἀ-

¹) Πλάτ. Νόμ. 781.

²) » Πολιτ. 452 b.

³) » » 455 d.

⁴) Αὐτόθι. «Τὰ τῷ ἑκάστῳ ἀποδιδόναι».

νηλεώς ραπίζεται εἰς τὰ «Πολιτικά» ἀπὸ τὸν ἐλάχιστον ποιη-
τὴν καίτοι συγγραφέα τῆς «Ποιητικῆς» μαθητὴν του. Ἀπὸ τὴν
ἀρχὴν τῆς ἐπικρατήσεως ἀρμονίας εἰς τὴν Πολιτείαν ὁρμώμε-
νος λησμονεῖ βασικώτατα σημεῖα τὸσον τῆς φιλοσοφίας του
ὅσον καὶ τῆς Πυθαγορείου τοιαύτης.

Τοιοτοτρόπως ἐνῶ υἱοθετεῖ ὡς εἶδομεν τὴν Πυθαγόρει-
ον θεωρίαν, καθ' ἣν τὸ λόγον ἔχον τῆς ψυχῆς πρέπει νὰ ἄρ-
χη ὡς φύσει καλλίτερον «τοῦ ἀλόγου μέρους» αὐτῆς, τοῦ «φύ-
σει κατωτέρου»¹ καὶ ἐνῶ ἐπὶ τῇ βάσει αὐτῆς διαιρεῖ κατὰ Πυ-
θαγόρειον ὅλως τρόπον τοὺς πολίτας ἀξιολογικῶς, εἰς φύσει
ἄρχοντας καὶ φύσει ἀρχομένους, ἐν τούτοις δὲν παραδέχεται τὴν
Πυθαγόρειον ἀρχὴν, τὴν ὁποῖαν καὶ ὁ Ἀριστοτέλης υἱοθετεῖ²
καθ' ἣν ἡ φύσις τῆς γυναικὸς ζητεῖ ἀνάπαυσιν, «παραμονὴν
ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ τακτοποίησιν τῶν οἰκιακῶν πραγμάτων»³
ἐνῶ ἡ φύσις τοῦ ἀνδρὸς ζητεῖ «τὴν στρατηγικὴν, τὴν πολιτικὴν
καὶ δημηγορίαν».⁴ Καὶ παρ' ὅλα ταῦτα θεωρεῖ τὴν γυναῖκα ἴ-
σην πρὸς τὸν ἄνδρα, κατατάσσων αὐτὴν εἰς ἴσην μοῖραν, ἀντι-
τίθεται πρὸς αὐτούς, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ ἀγωγή τοῦ ἀνδρὸς καὶ
τῆς γυναικὸς πρέπει νὰ εἶναι διαφορετικὴ. Διότι «ὁ μὲν ἀνὴρ πρέ-
πει νὰ ἀσκῇ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν φρόνησιν ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν
σωματικὴν ἀνάπτυξιν ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τὴν ψυχικὴν ἰσχύν. Ἐνῶ
ἡ γυνὴ πρέπει νὰ ἀσκῇ τὴν σωφροσύνην»,⁵ διότι αὕτη θὰ ἐξυ-
πηρετῇ τὴν γυναῖκα εἰς τὸν προορισμὸν τῆς. Διὰ τοῦτο πρέπει
ἐκπαιδεύοντες τὴν γυναῖκα νὰ γνωρίζωμεν ἐκ πόσων καὶ ποι-
ῶν τινῶν στοιχείων ἐπέρχεται εἰς αὐτὴν τὸ ἀγαθὸν τοῦτο»,⁶ ἡ
σωφροσύνη, χρησιμοποιοῦντες μόνον τὰ στοιχεῖα ταῦτα πρὸς
ἀγωγήν τῆς γυναικὸς, καὶ ὅχι νὰ ὑποβάλωμεν αὐτὴν εἰς ὁμοιό-
μορφον ἀγωγήν μὲ τὸν συγγενεῦντα πνευματικῶς πρὸς αὐτὴν
ἄνδρα.⁷

Παρὰ τὰ γνωστότατα ταῦτα εἰς αὐτὸν στοιχεῖα ζητεῖ ἐ-
λευθερίαν διὰ τὴν γυναῖκα, ἐλευθερίαν τὴν ὁποῖαν δὲν εὕρσκει
εἰς τὴν «θεῖαν πόλιν», εἰς «τὸ πανδιδακτῆριον» τοῦ κόσμου ὀλο-
κλήρου. Καὶ προσφέρει ἀφειδῶς, ἰσόποσον πρὸς τὴν ἀνδρικήν
τοιαύτην, «λησμονῶν κατ' Ἀριστοτέλην ὅτι ἡ γυνὴ θὰ πνιγῇ καὶ
θὰ ἐξαφανισθῇ», ὡς συνέβη κατὰ τὸν τέταρτον π. Χ. αἰῶνα εἰς

1) Πλάτ. Πολιτ. 455 d.

2) Στοβ Λόγ. 83 οἰκονομικός. Βρύσωνος, Καλλικράτους Λάκωνος ἐκ
τῶν περὶ οἰκείων.

3) Ἀριστ. Πολιτ. σ. 439.

4) Στοβ. Λόγοι 72. «Ἐκ τοῦ περὶ Σοφίας» Περικτυόνης» Πυθαγο-
ρείας.

5) Αὐτόθι. > > σωφροσύνης φίντους Πυθαγορείας.

6) > > > >

7) > > > >

8) Πλάτ. Πολιτ. 455.

E. ZAKS K. P.
IOANNINIS 2006

τὴν Σπάρτην, εἰς τὴν ὁποίαν «ἡ ὑπὸ οὐδενὸς νόμου περιοριζομένη ἐλευθερία τῶν γυναικῶν εἶναι ἀσυμβίβαστος καὶ πρὸς τὴν προαίρεσιν τοῦ νομοθέτου καὶ πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ εὐδαίμονος βίου τῆς Πολιτείας». Διότι ἐνῶ ὁ σκοπὸς τοῦ νομοθέτου «ἦτο νὰ καταστήσῃ τὴν Πολιτείαν ἰσχυράν», διὰ τῆς δοθείσης εἰς τὰς γυναῖκας ἐλευθερίας ἀφήκεν αὐτὰς ὑπεριοριστούς, αἵτινες «οὕτω αὐταὶ ῥέπουσαι πρὸς πᾶν εἶδος ἀκολασίας διάγουν τρυφηλὸν καὶ ἀκόλαστον βίον», ¹ κατορθώσασαι νὰ περιέλθουν εἰς αὐτὰς τὰ δύο πέμπτα τῆς χώρας, ² πρὸς δόξαν τοῦ ἀμεταβιβάστου τῆς ἐγγείου ἰδιοκτησίας ³ εἰς τὴν Σπάρτην.

30. Κοινὴ ἀγωγή.

Ἐπειδὴ ἡ δυστυχία τῶν πολιτῶν ὀφείλεται εἰς τὴν διάφορον παιδείαν τὸσον τῶν ἀτόμων ὅσον καὶ τῶν φύλων, ἡ δὲ φύσις τῆς γυναικὸς παρουσιάζει ἰσόρροπον πνεῦμα πρὸς τὸν ἄνδρα καὶ ἡ παρουσιαζομένη ἀνισότης εἶναι κοινὸν γνώρισμα καὶ τῶν δύο φύλων, διὰ τοῦτο ἐπιβάλλεται κοινὴ ἀγωγή.

Διαχωρίζοντες λοιπὸν καὶ τὰς γυναῖκας εἰς τάξεις μεβάσιν διαχωρίσεως τὸ πνεῦμα, ἐφαρμόζοντες τὸ ἀνδρικὸν ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα καὶ ἐπὶ τῶν γυναικῶν, δυνάμεθα νὰ ἐπιληφθῶμεν τῆς γυναικείας ἀγωγῆς καὶ παιδείας με ἀπόλυτον καὶ βεβαίαν ἐπιτυχίαν.

Ἐὰν δηλαδὴ ἐφαρμόσωμεν τὸ φρονηματιστικόν, μορφωτικὸν καὶ ὑγιεινὸν ἀπὸ σωματικῆς ἀπόψεως μέρος τῆς Πλατωνικῆς ἀγωγῆς πρὸς μόρφωσιν τῆς γυναικὸς, θὰ καταστήσωμεν αὐτὴν ἀπὸ κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀπόψεως ὠφέλιμον. Διότι «πρὸς γε τὸ φυλακικὴν γυναῖκα γενέσθαι οὐκ ἄλλη παιδεία ἄνδρας ποιήσει (φύλακας) ἄλλη δὲ γυναῖκας ἄλλωστε τὴν αὐτὴν φύσιν παραλαβοῦσα». Διὰ νὰ καταστήῃ δηλαδὴ μιὰ γυνὴ φύλαξ ἔπεται διὲν θὰ καταστήσῃ αὐτὴν τοιαύτην διαφορετικὴ μόρφωσις ἀπὸ τὴν χρησιμοποιουμένην διὰ τὸν ἄνδρα, ἀφ' οὗ μάλιστα ἡ ἀγωγή αὕτη παρέλαβε τὴν αὐτὴν φύσιν ⁴ πρὸς μόρφωσιν. Ἄλλ' ἡ θεὰ φύσις δὲν ἀρέσκειται εἰς ἰσότητος οὔτε μεταξὺ τῶν ἀτόμων οὔτε μεταξὺ τῶν δύο φύλων. ⁵ Ὁ ἐξισώσας ὁμῶς τὰ δύο φύλα Πλάτων, ζητεῖ τὴν χορήγησιν εἰς τὰς γυναῖκας τὴν θαυματουργὸν δύναμιν ἔχουσαν ἀνδρικήν ἀγω-

¹) Ἄριστ. Πολιτ. Β. Στ. η δ.

²) Αὐτόθ. 11.

³) Πλουτάρχου Λυκοῦργος.

⁴) Πλάτ. Πολ. 455.

⁵) Ἄριστ Οἶκον. Ι.—Γ.

γην καὶ παιδείαν, ἰσχυριζόμενος ὅτι ἐὰν ἐκπαιδεύσωμεν αὐτάς με μουσικὴν καὶ γυμναστικὴν δυνάμεθα νὰ καταστήσωμεν ταύτας ἱκανὰς «ὡς θηλείας φύλακας τοῦ ποιμνίου... νὰ φυλάττουν ὄμοῦ μετὰ τῶν ἀρρένων συντρόφων των ὅσα καὶ οὗτοι φυλάττουν... νὰ μεταβαίνουν δηλαδή μετ' αὐτῶν εἰς τὸ κυνήγιον, νὰ ἀσχολῶνται ἀπὸ κοινοῦ με τοὺς ἄνδρας εἰς τὰς διαφόρους κρατικὰς ὑπηρεσίας, ἀλλ' ὡς σωματικῶς ἀσθενέστεραι τῶν ἄνδρων νὰ χρησιμοποιῶμεν αὐτάς εἰς ἡπιωτέρας ἐνῶ τοὺς ἄνδρας, ὡς σωματικῶς ἰσχυροτέρους, εἰς σκληροτέρας τοιαύτας». ¹ «Ὡς τὰς θηλείας τῶν φυλάκων... ξυμφυλάττειν ἅπερ οἱ ἄρρενες φυλάττουσι καὶ ξινθηρεύειν καὶ τᾶλλα κοινῇ πράττειν.... Πλὴν ὡς ἀσθενέστερας χρώμεθα αὐταῖς».

Ὁ Πλάτων, πιστεύων ἀπολύτως εἰς τὰς λίαν ῥιψοκινδύνους ταύτας γνώμας, ἐρευνῶν τὸ ζήτημα διὰ τῆς ἀναλυτικῆς αὐτοῦ μεθόδου ὑπὲρ τῶν ἀπόψεων του λέγει : «Μουσικὴ μὲν ἐκείνοις (ἀνδράσι) ἐδόθη καὶ ταῖς γυναῖξιν ἄρα τούτῳ τῷ τέχνῳ καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἀποδοτέον καὶ χρηστέον κατὰ τ' αὐτά». Ὅπως δηλαδή ἀνεγνωρίσθη πρὸς μὀρφωσιν τῶν ἀνδρῶν ἡ μουσικὴ καὶ γυμναστικὴ καθ' ὅμοιον τρόπον πρέπει νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὰς γυναῖκας τὰς δύο ταύτας πρὸς μὀρφωσιν τέχνας ὡς καὶ πᾶν ἄλλο μάθημα, τὸ ὁποῖον ἀφορᾷ τὸν πόλεμον, νὰ χρησιμοποιῶμεν δὲ αὐτάς κατὰ τὸν αὐτὸν ὡς καὶ τοὺς ἄνδρας τρόπον, ² εἰς τὴν ἐν γένει διοίκησιν τῆς Πολιτείας, ἀποβλέποντες μόνον εἰς τὸ ὠφέλιμον καὶ λογικὸν ἐὰν ὡς πολιτικοὶ μεταρρυθμισταὶ καινοτομοῦμεν καὶ θεσπίζομεν νόμους ἐπὶ τῇ βᾶσει τοῦ ἐκ τῆς λογικῆς ἀπορρέοντος ἀληθοῦς. ³ Διότι ὡς λέγει «οὐκ ἀδύνατά γε οὐδὲ εὐχαῖς ὅμοια ἐνομοθετοῦμεν ἐπεὶ περ κατὰ φύσιν ἐτίθεμεν τὸν νόμον ἀλλὰ τὲ νῦν παρὰ ταῦτα γιγνόμενα παρὰ φύσιν μᾶλλον ὡς ἔοικε γίνονται». «Δὲν θὰ ἐνομοθετοῦμεν δηλαδή τότε ἀνεφάρμοστα καὶ ὅμοια με εὐχὰς πράγματα ἀφ' οὗ μάλιστα θὰ ἐθεσπίζομεν τὸν παιδαγωγικὸν διὰ τὰς γυναῖκας νόμον συμφώνως πρὸς τὴν γυναικείαν φύσιν ἐνῶ αὐτὰ τὰ ὁποῖα τώρα συμβαίνουν γίνονται μᾶλλον παρὰ φύσιν ὡς φαίνεται». Ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὰς καινοτομίας του ταύτας δὲν βλέπει ἀκόμη ὄριμον τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τοῦτο ζητεῖ ἐξ αὐτῆς πνευματικὴν ἀνωτερότητα καὶ ἀπαλλαγὴν ἀπὸ κάθε κοινωνικὴν πρόληψιν. Διότι ἄλλως ὅσα ὑποστηρίζονται ὡς ὀρθὰ καὶ ἀπαράβασιν τοῦ ἐθίμου αὐτὰ θὰ ἐφαίνοντο γελοῖα ἐὰν συνέβαινον ὡς ὑποστηρίζονται. ⁴ «Τὰ παρὰ ἔθος λεγόμενα γελοῖα ἂν φαίνοντο εἰ πράξεται ἢ λέγεται».

¹) Πλάτ. Πολιτ. 451 d-c.

²) » » 456 c.

³) Αὐτόθι.

⁴) Πλάτ. Πολιτ. 452 c.

31. Γνώμαι ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ἀγωγῆς τῆς γυναικός.

Ὁ Πλάτων πράγματι αἰσθανόμενος πόνον διὰ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, διατὶ αὕτη νὰ μὴ δύναιται νὰ ἀπαλλαγῇ καὶ ἀπομακρυνθῇ ἀπὸ τὸ παρελθόν, τὸ ὁποῖον ἔστω καὶ ἀνόητον ὅμως ἐξακολουθεῖ νὰ γοητεύῃ ταύτην, διαμαρτύρεται κατὰ τῆς ἀδυναμίας αὐτῆς.

Θέλει νὰ ἀποσπάσῃ τὴν κοινωνίαν, τὴν σύγχρονόν του Ἑλληνικὴν κοινωνίαν καὶ μετ' αὐτῆς τὴν ἀνθρωπότητα ἀπὸ τὸ καρκίνωμα τοῦ παρελθόντος, τὴν κακοποιὸν αὐτὴν αἰτίαν τῆς δυστυχίας τοῦ παρόντος καὶ διὰ τοῦτο μὲ ὄλην τὴν τόλμην τοῦ θαρραλέου καινοτόμου, ζητῶν τὴν ἐφαρμογὴν εἰς τὴν Πολιτείαν του τῶν ἀλλάχοῦ καλῶς καὶ ἐπωφελῶς συμβαινόντων λέγει:

«Ἄφου ἄπαξ ἤρχήσαμεν νὰ ὁμιλῶμεν σχετικῶς μὲ τὸ ζήτημα τῆς διαπαιδαγωγήσεως τῆς γυναικός, δὲν πρέπει νὰ φοβηθῶμεν τὰ σκώμματα ἢ τοὺς χαριεντισμοὺς ὄλων ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι χαριεντίζονται μὲ σοβαρὰ ζητήματα, ὡς τὸ ἀφορῶν τὸν νεωτερισμόν, κῶστις ἔγινεν εἰς τὴν γυμναστικὴν καὶ τὴν μουσικὴν καὶ μάλιστα εἰς τὴν χρῆσιν τῶν ὄπλων ὡς καὶ εἰς τὴν ἵππασίαν»¹⁾ εἰς τὴν Πολιτείαν μας, τὴν ὁποίαν βλέπει καὶ αἰσθάνεται ἐν τῇ πράξει καὶ δράσει, ἐν τῇ ἐφαρμογῇ τῶν ὠραίων περὶ δικαίου καὶ ἀληθείας ἀρχῶν του.

Ὁ Πλάτων, ζητῶν τὴν δι' ἀθλήσεως ἰσχυροποίησιν τοῦ σώματος τῶν γυναικῶν, ἄγεται ἀπὸ τὴν γνώμην ὅτι πᾶν ὅ,τι δι' ἀθλήσεως καὶ συνεχοῦς προπονήσεως ἀποκτάται εἶναι πράγματι καὶ ἀναφαίρετον κτῆμα ἐκείνου, ὅστις κατέβαλε κόπους πρὸς ἀπόκτησιν αὐτοῦ. Ἀρχὴ ἦτις ἔχει πλήρη ἐφαρμογὴν καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, διότι ἡ μειονεκτικότης τῆς φύσεως κατὰ Πλούταρχον διορθοῦται, περιορίζεται ἢ καὶ ἐξαφανίζεται διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ μελέτης ἐν τῇ παρόδῳ τοῦ χρόνου. Καὶ ὅπως ἄγονοι καὶ στείραι μέχρι χθὲς γαῖαι μετατρέπησαν εἰς γονίμους καὶ καρποφόρους τοιαύτας, χάρις εἰς τὴν ἐπέμβασιν τῆς γεωργίας, τοῦτ' αὐτὸ πρέπει νὰ λεχθῇ προκειμένου διὰ τὴν ἀγωγήν, ἦτις ὅμως πρέπει νὰ εὖρη καὶ φύσει καὶ πνεῦμα καταλλήλους, διότι ἄλλως δὲν δημιουργεῖ, δὲν παράγει, ἀλλὰ ματαιοσπονεῖ.

Ὁ Πλάτων ἐν τῇ προσπάθειά του νὰ ἀνδροποιήσῃ τὴν γυναῖκα παρὰ τὰ εἰωθότα, τὰ ὁποῖα ὅμως πολὺ φοβεῖται—καὶ δὲν εἶχεν ἄδικον,—συνίστα περιφρόνησιν εἰς τὰς αὐστηρὰς ἐπικρίσεις τῶν δειλῶν, τῶν περιορισμένων καὶ συμμόρφωσιν τοῦ νομοθέτου μόνον πρὸς τὴν λογικὴν. Τὸ ἔθος ἔπρεπε νὰ παραμερισθῇ προκειμένου νὰ λυθῇ τὸ ἀκανθῶδες ζήτημα τῆς γυναικείας ἀγωγῆς.

¹⁾ Πλάτ. Πολιτ. 452.

Οὕτω λέγει ὅτι ὁ νομοθέτης περιφρονῶν τὸ κοινὸν αἴσθημα, τὸ ὁποῖον πάντοτε βλέπει τὸ καλὸν ὑποκειμενικῶς καὶ οὐδέποτε ὑπὸ τὴν ἀφηρημένην, τὴν γενικὴν ἰδέαν τὴν ἐκπροσωποῦσαν τὸ τέλειον καλόν, πρέπει μὲ θάρρος νὰ προχωρήσῃ «πρὸς τὸ σκληρὸν μέρος τῆς νομοθεσίας»¹ του καὶ νὰ παρακαλέσῃ ἐκείνους, οἵτινες ἀντιστρατεύονται εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον νὰ ἐνθυμηθοῦν «ὅτι δὲν εἶναι πολὺς χρόνος ἀφ' ὅτου εἰς τοὺς Ἑλληνας ἐφαίνοντο ὅτι ἦσαν αἰσχρὰ καὶ γελοῖα ὅσα ἐγένοντο δηλαδή νὰ βλέπουν ἄνδρας γυμνοὺς· καὶ τότε ἠδύναντο οἱ κωμικοὶ τὰ πάντα νὰ γελοιοποιήσουν, ὅτε διὰ πρώτην φορὰν ἐχρησιμοποίησαν τὴν γυμνὴν ἄσκησιν πρῶτοι οἱ Κρήτες καὶ κατόπιν οἱ Λακεδαιμόνιοι». Αἱ ἐν τῷ μουσεῖῳ Ἡρακλείου παραστάσεις γυμνῶν ἀθλητῶν τῆς Μινωϊκῆς Κρήτης, ὧν ἀπήχησιν διατηρεῖ καὶ ὁ Ὅμηρος, ἐξηγοῦν τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν ἡ γυμνὴ ἄσκησις προηγήθη εἰς τὴν Δωρικὴν Κρήτην.

Τὸν Πλάτωνα, μοναδικὸν ἐρμηνευτὴν τοῦ ἀσκέτου, τοῦ ἀπολύτου, θέλγει τὸ τέλειον. Αὐτὸ πρέπει νὰ ὑποβάλληται ἐκαστοτε διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας εἰς τοὺς παντὸς φύλου καὶ ἡλικίας τροφίμους.

Κατ' αὐτὸν ὁ νομοθέτης, ὡς κοινὸς θεράπων καὶ ἐρευνητῆς τῶν αἰτίων, συνεπειᾶ τῶν ὁποίων ἡ κοινωνία εὐτυχεῖ ἢ δυστυχεῖ, ὀφείλει νὰ μὴ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰ κρατοῦντα ἤθη καὶ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα ἡ ἐρευνα ἀπέδειξεν ἤδη ὡς κοινωνικῶς ἐπιβλαβῆ. Διότι διὰ τὸν ἐρευνητὴν, τὸν νομοθέτην, τὸ γελοῖον πρέπει νὰ εὐρίσκεται μόνον εἰς τὸ κοινωνικῶς βλαβερὸν καὶ ὄχι εἰς τὸ μὴ τοιοῦτον, εἰς τὸ παρὰ τὸ εἰωθὸς συμβαῖνον λογικόν. Πρέπει δὲ κατὰ κανόνα νὰ εἶναι κοινωνικῶς βλαβερὸν πᾶν ὅ,τι δὲν εἶναι λογικῶς ὀρθόν. Διὰ τοῦτο, ὅστις ἐπιχειρεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὸ ὀρθόν ὡς γελοῖον, ὡς ἐν προκειμένῳ τὴν γυμνὴν γυναικείαν ἄσκησιν, ἢ αὐτός, ὅστις ἐξετάζει μὲ σοβαρότητα διήθεν ἐρευνητοῦ τὴν ἐπίδρασιν ἀνοήτων θεσμῶν καὶ ἐπιβλαβῶν ἐπομένως κοινωνικῶν ἀρχῶν, χωρὶς νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν διαύτων ἐπικράτησιν τοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὠραίου, αὐτὸς εἶναι γελοῖος ἐφ' ὅσον δὲν ὑποδεικνύει καὶ τὰ μέσα διὰ τῶν ὁποίων θὰ ἐπικρατήσῃ τὸ ὀρθόν καὶ τὸ δίκαιον εἰς τὴν κοινωνίαν.

Ταῦτα ὑποστηρίζει ὁ Πλάτων διότι θέλει νὰ καταστήσῃ τὴν γυναῖκα καθ' ὅλα ἴσην πρὸς τὸν ἄνδρα. Καὶ ἐπειδὴ ἐν ἀπὸ τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς τελειοποίησιν τῆς μέσα ἦτο καὶ ἡ γυμναστική, ὑπὸ τὴν σημασίαν τῆς γυμνῆς ἀσκήσεως, πρᾶγμα ἀσύνηθες εἰς τὰς περισσοτέρας Ἑλληνικὰς πόλεις, ἦτις ἄσκησις διὰ νὰ γίνῃ συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, ἔπρεπε ἐν

¹) Πλάτ. Πολιτ. 452 d.

²) Πλάτ. Πολιτ. 657 b· c.

κυριολεξία νά ἦτο γυμνή ἄσκησις κατὰ τὰ ἐν Κρήτῃ καὶ Σπάρτῃ κρατοῦντα, διὰ τοῦτο ὡς βλέπομεν συνιστᾷ ἐκθύμως αὐτήν.

Ἐπειδὴ μάλιστα διαβλέπει δυσκολίας εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ὑποδείξεών του καὶ εἰς τὴν πραγματοποίησιν τοῦ προγράμματός του, διὰ τοῦτο συμβουλεύει εἰς τοὺς νομοθέτας νά ἀδιαφορήσουν εἰς τὰς φωνάς τῶν σειμοτύφων καὶ νά σκεφθοῦν ὅτι εἰς οὐδὲν μέρος τοῦ ἀνθρωπίου σώματος ἐμφωλεύει τὸ αἰσχρὸν ἐκτὸς τοῦ Νοῦ, ὃ ὁποῖος καὶ μόνον μηχανᾶται τὰ πονηρὰ καὶ αἰσχρὰ.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΚΕΙΣΙΝΗΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ Β΄.

32. Ἀρετὴ. Φύσις αὐτῆς.

Εἶδομεν ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι δὲν ἠννόουν εὐδαιμονίαν ἄνευ Νοῦ καὶ ἀρετῆς, τῆς ἀρετῆς λαμβανομένης ὡς πνευματικῆς δεξιότητος. Καὶ ὁ Πλάτων, ὑποστηρίζων ὅτι ἡ εὐδαιμονία συνίσταται εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν τελειοποίησιν τοῦ ἀτόμου, εἰς τὴν ἰκανότητα τοῦ Νοῦ νὰ προσεγγίξῃ τὴν ἰδέαν τοῦ ἀγαθοῦ, μετὰ τὸ ὅποῖον νὰ συμπίπτῃ τελικῶς, δημιουργῶν μίαν ἀρίστην καὶ τελείαν κατάστασιν, παναγαθίαν, παραδέχεται καὶ οὗτος ὡς αἰτίαν αὐτῆς τὸν Νοῦν καὶ τὴν ἀρετὴν τοῦ Νοῦ ἢ τὰς δεξιότητας καὶ δυνάμεις αὐτοῦ.¹

Ὁ Πλάτων, ὡς θὰ εἶδωμεν, παρουσιάζει τὴν ἀδικίαν ὡς περὶ τὰ ἀλλότρια ἀπασχόλησιν τῶν μορίων τῆς ψυχῆς, ὡς πολυπραγμοσύνην καὶ ἀλλοτριοπραξίαν ἢ καὶ ἐπανάστασιν τοῦ ἑνὸς κατὰ τῶν λοιπῶν,² ἧτις κατ' ἀντιγραφὴν ἐκδηλοῦται εἰς τὰς κοινωνικὰς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους ὡς ἀθυγιεινὴ κοινωνικὴ κατάστασις κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δικαιοσύνην, ἧτις παρίσταται ὡς ὑγιεινὴ τοιαύτη τῆς ψυχῆς, καθ' ἣν τὰ ἐν τῇ ψυχῇ μέρη ἄρχουν καὶ ἄρχονται κατὰ φύσιν, δημιουργοῦντα εὐχάριστον κατάστασιν εἰς τὴν ψυχὴν, ἡ ὅποια ἐκδηλοῦται εἰς κοινωνικὴν ἁρμονίαν, ὡς ἀρίστη δι' αὐτὴν ἔκφανσις, ὡς ἀρετὴ.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐξεταζομένη ἡ ἀρετὴ δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ὑγεία καὶ κάλλος καὶ εὐεξία τῆς ψυχῆς ἢ δὲ ἀντίθετος αὐτῆς ἀρχή, ἡ κακία ὡς νόσος, αἰσχρότης καὶ ἀσθένεια αὐτῆς.³

Καὶ ὁ Ἀριστοτοτέλης, διακρίνων μάλιστα καὶ αὐτὸς κατὰ τὸν Πλατωνικόν, ὡς θὰ εἶδωμεν, τρόπον δύο ἀρετὰς, τὴν πνευματικὴν, ἧτις ἀφορᾷ τὰς πνευματικὰς ἰδιότητας τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἠθικὴν, αὐτὴν, ἧτις ἀναφέρεται εἰς τὴν καθημερινὴν μας ζωὴν, τὴν πράξιν, εἰς τὰς σχέσεις μας μετὰ τῶν ὁμοίων μας, λέγει μετὰ τοῦ διδασκάλου του ὅτι ἡ ἀρετὴ ὡς πνευματικὴ ἐνέργεια «εἶναι ἀρίστη ἐν ἡμῖν κατάστασις κατὰ

¹) Πλάτ. Φίληβ. 44 c Φαίδ. 60 b Πολιτ. 585 d,

²) Πλάτ. Πολιτ. 444.

³) Πλάτ. Φαίδ. 93 e Πολιτ. Δ. 444 d Η. 554 e, Ι. 699.

τὴν ὁποῖαν τὸ ἄτομον, τὸ ὁποῖον κατέχει ταύτην ἔχει ἄριστα»¹ εὐδαιμονεῖ. Ἡ εὐδαιμονία ἐπομένως εἶναι δημιουργημα ἀρετῆς ὡς ἀρίστη διὰ τὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ ζῶντα βίωσις. Διότι «τὸ ἄριστον αἶρετόν τῇ ἀρετῇ»² ἀποτελεῖ τὴν εὐδαιμονίαν, ὡς προϊόν τῆς γνώσεως. Ἦντο οἱ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν αὐτῆς ζῶντες καὶ ἀπὸ τοὺς νόμους τοῦ ὀρθοῦ λόγου διαβιοῦντες ἄνθρωποι γίνονται, δι' οὓς λόγους θὰ εἴπωμεν, γρηστοὶ καὶ δίκαιοι, ὄντες εὐδαίμονες κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀδίκους καὶ ἀνηθικούς οἵτινες καίτοι καθ' ἑαυτοὺς εὐδαιμονοῦντες εἶναι πάντως δυστυχεῖς ἀσχέτως τῆς ἀναποφεύκτου τιμωρίας, ἣτις περιμένει αὐτοὺς μετὰ θάνατον.³ Ἐπειδὴ δὲ ἡ μὲν εἰς βάρος μας ἀδικία εἶναι συμφορά καὶ πάθημα, ἡ δὲ ἐκ μέρους μας διάπραξις εἰς βάρος ἄλλου ἀδικίας εἶναι πράξις καθ' ὀλοκληρίαν ἐγκληματικὴ καὶ ἀνήθικος, προδίδουσα ψυχὴν καὶ πνεῦμα κατώτερα τοῦ ὑψηλοῦ μας προσορισμοῦ, διὰ τοῦτο πρέπει πάση θυσίᾳ νὰ ἀποφεύγωνται αἱ ἄδικοι ἐκ μέρους τοῦ ἀνθρώπου ἐκδηλώσεις. Προκειμένου δὲ νὰ γίῃ ἐκ μέρους μας ἐκλογή πρέπει νὰ προτιμῶμεν νὰ ἀδικώμεθα παρά νὰ ἀδικῶμεν, νὰ τιμωρῶμεθα παρά νὰ ἀποφεύγωμεν τὴν δικαίαν τιμωρίαν, νὰ εὐεργετῶμεν ἀντὶ νὰ τιμωρῶμεν καὶ νὰ ἐκδικῶμεθα τοὺς ἐχθρούς μας.⁴ Διότι κατὰ τοιοῦτον τρόπον ἀναπτύσσομεν τὸν θεσμόν τῆς φιλίας, ἐξαλείφοντες κάθε μεταξὺ τῶν ὁμοίων μας ἐχθρότητα, δεικνύοντες πρὸς αὐτοὺς μεγαλοψυχίαν καὶ ῥαπίζοντες αὐτοὺς διὰ τῆς εὐεργεσίας, ἣτις σφυρηλατεῖ τοὺς ἀρρήκτους δεσμοὺς τῆς ἀγάπης.

Ἐπὶ τὸ πνεῦμα τοῦτο τῆς πλήρους ὑποταγῆς εἰς τοὺς νόμους τῆς δικαιοσύνης, πρέπει ἡ ἀγωγή, κατὰ τὸν Πλάτωνα νὰ διαπλάσση χαρακτήρα, πρέπει ἡ Πολιτεία νὰ καταγράψῃ ἰδανικά, σκοποὺς, νὰ χαράξῃ κατευθυντηρίους γραμμάς διὰ νὰ ἐπέλθῃ ἡ ἠθικὴ ἐξυγίανσις, ἡ εὐεξία καὶ τὸ κάλλος εἰς τὴν ψυχὴν καὶ τὴν κοινωνίαν.

Αἱ σκέψεις ὅμως τοῦ Πλάτωνος, αἱ ὁποῖαι ζητοῦν τὴν ἠθικὴν ἐξύψωσιν τοῦ ἀτόμου διὰ τῆς θυσίας τοῦ ἰδίου αὐτοῦ συμφέροντος καὶ τῆς ταπεινώσεως τῆς προσωπικότητός του, ἀνήκουν εἰς τὸν ὀρθῶς σκεπτόμενον, εἰς τὸν ἀληθῆ φιλόσοφον εἰς αὐτόν ὅστις διέκρινεν τὰ πραγματικὰ ὀρθὰ καὶ ἐξετέλεσεν αὐτὰ ἐν ἐπιγνώσει.

Ὡς βλέπομεν ἡ τελεία ἀρετὴ εἶχε παρὰ Πλάτωνι, ὡς παρὰ ταῖς Πυθαγορείοις, ὡς ἀπαραίτητον ὄρον τὴν τελείαν γνώσιν, τὴν ἐπιστήμην. Διότι ὅπου ὑπάρχει αὕτη ἐκεῖ ἀκριβῶς ἐνυπάρχει καὶ ἡ ὀρθὴ ἐκτέλεσις, ἡ ἀποφυγὴ ἐπομένως κάθε ἀποτυ-

1) Ἄριστ. Ἠθικ. Νικ. Ι.

2) Αὐτόθι.

3) Πλάτ. Πολιτ. 353α καὶ ἐξῆς, 360 ε. 444 ε καὶ ἐξῆς, 612 καὶ ἐξῆς

4) > Γοργ. 469 καὶ ἐξῆς, 504, καὶ ἐξῆς, 59ι.

χίας, συνεπεία σφάλματος, ¹ συνεπεία άγνοίας.

Έξυπακούεται λοιπόν ότι, πρὸς επικράτησιν τελείας άρετης πρὸς ήθικήν καί πνευματικήν έξύψωσιν τοῦ άτομου, έπιβάλλεται ή διά τής μορφώσεως γνώσις τοῦ πραγματικοῦ, ήτις καί μόνη θά κανονίση τάς σχέσεις καί τάς ύποχρεώσεις τῶν άτόμων έναντι άλλήλων καί τής ύπάτης δικαιοσύνης τοῦ θεοῦ ή θείου ή θεῶν, ύποτελῶν καί συμφώνων πρὸς τὸν κυρίαρχον Θεὸν τής φιλοσοφίας.

Ζητεῖται οὕτως ή δημιουργία διά τής άγωγής καί μορφώσεως εἰς τάς ψυχάς εὐσεβείας, δεσμεύσεως τοῦ ανθρώπου εἰς ώρισμένους ήθικούς κανόνες, οἵτινες έν τῇ πράξει δημιουργοῦν κοινωνικήν υγιείαν, κάλλος κοινωνικόν, μίαν έκ φιλανθρωπίας προερχομένην κοινωνικήν εὐεξίαν, αντίγραφα τής ψυχικῆς καταστάσεως εκείνων, οἵτινες διά τής μορφώσεως, τής έπιστήμης τής παιδείας καί τής άγωγῆς κατενόησαν τάς βασικάς εκείνας αρχάς καί τά μέσα διά τῶν όποίων αὐται αποκτῶνται καί αἵτινες έχουν ὡς αποτέλεσμα τήν ήθικήν καί πνευματικήν άνάπλασιν καί ανασχηματισμόν τής ανθρωπότητος διά τής προσεγγίσεως αὐτῆς πρὸς τήν πηγὴν τής άπολύτου άληθείας.

Έντεῦθεν εξηγεῖται διατί ή άγωγή παρὰ Πλάτωνι έχει ὡς θά εἶδωμεν τήν έξαιρετικήν, τήν σχεδόν θαυματουργὸν εκείνην θέσιν, τήν όποίαν τής δίδει ή θεωρία τοῦ διδακτοῦ τής άρετης καί τὸ άποκρυστάλλωμα τής αναφερθείσης Πλατωνικῆς άρετης «ούδεις έκῶν κακὸς άλλὰ δι' άμαθίαν».

Διότι ὁ Πλάτων, άκολουθῶν εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τὸν διδάσκαλόν του, ύπεστήριζεν ότι ὅπως άνευ τής αναζητήσεως καί τοῦ καθορισμοῦ τής έννοίας καί τής βαθυτέρας σημασίας τῶν πραγμάτων, ή έπ' αὐτῶν άληθῆς γνώσις ήτο άδύνατος τοιουτοτρόπως καί από πρακτικῆς άπόψεως οὗτος έταύτιζε τήν άρετήν πρὸς τήν σοφίαν, πρὸς τήν άκριβή γνώσιν εκείνων, τά όποία έπρεπε νά πραχθῶσιν ή νά άποφευχθῶσιν ὡς κοινωνικῶς έπιβλαβή καί συνεπῶς μὴ ήθικά.

Όπως δέ ὁ Σωκράτης οὕτω καί ὁ Πλάτων έθεώρει τήν ὀρθήν γνώσιν ὡς άπαραίτητον ὄρον τής ὀρθῆς πράξεως, πιστεύων καί οὗτος ότι ὅπου έλλείπει ή άκριβῆς γνώσις, ή έπιστήμη εκεί ὄχι μόνον ή τελεία άρετή δέν ήτο δυνατή άλλ' οὐδέ καν στοιχειώδης τοιαύτη, ένῶ άντιθέτως ὅπου ύπάρχει άληθῆς γνώσις καί έπιστήμη κατά τοῦς Πυθαγορείους, εκεί κατ' άνάγκην καί κατά τὸν Πλάτωνα καί τὸν Σωκράτην συνυπάρχει ή ὀρθή πράξις. ² Καί έπειδή εκείνος, ὅστις προσιμᾶ τὸ αἰσχρόν καί κακὸν πράττει οὕτω διότι έκλαμβάνει αὐτὰ ὡς άγαθά, καθ' ὅσον «τὸ σφάλμα εύρίσκεται εἰς τήν προτίμησιν τῶν άγαθῶν καί

¹) Πλάτ. Φαίδ. 69 α, Πρωταγ. 352α, 357 c.

²) Ξενοφ. Άπομνημ. Γ. 8. 1-7 Δ-1- 5-5-6-6, 7-9.

ὄχι εἰς τὸν τελικὸν σκοπὸν», ¹ εἰς ὃν ἀποβλέπει τις. Ἐπειδὴ δὲ ἐξ ἡμῶν ἐξαρτᾶται νὰ γίνωμεν «ἐνάρετοι ἠάνηθικοι» διὰ νὰ πράττωμεν «ἠθικὰ ἢ ἀνήθικα», ἀρκεῖ μόνον νὰ διδαχθῶμεν τὴν ἀκριβῆ φύσιν αὐτῶν, ² διὰ τοῦτο ἐὰν διδαχθῶμεν εἶναι ἀδύνατον νὰ ἐνεργήσωμεν παρὰ τὰς ὑποδείξεις τῶν γνωσεῶν μας καὶ νὰ προτιμήσωμεν τὰ βλαβερὰ ἀπὸ τὰ ὠφέλιμα ἀλλὰ θὰ προτιμήσωμεν, ὡς ὑπεστήριζεν ὁ Σωκράτης, τὰ «καλὰ καὶ δίκαια» ὡς τὰ μόνα ἀγαθὰ καὶ ὠφέλιμα. ³

Καθῆκον ἐπομένως τῆς ἀγωγῆς εἶναι νὰ διδάξῃ, νὰ ἐνημερώσῃ τὸν παῖδα ἐπὶ τῆς φύσεως τῶν πράγματι ἀληθῶν καὶ ὠφελίμων, νὰ πείσῃ αὐτὸν ὅτι τὸ ὠφέλιμον εὐρίσκεται εἰς τὸ δίκαιον, διότι τότε μόνον ὁ ἄνθρωπος θὰ ἀποφύγῃ τὰς πλάνους τὰς ἐξ ἀγνοίας κακίας, τὰ ὡς ἀγαθὰ καὶ ἐνάρετα ἐκλαμβανόμενα ἀνήθικα καὶ ἐπιβλαβῆ, τότε μόνον θὰ βιώσῃ κατ' ἀρετὴν ἐπιστήμην. Ὅπως δὲ ἡ τελεῖα ἀρετὴ ἔχει ὡς χαρακτηριστικὸν παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις πλὴν τῆς τελείας γνώσεως, τῆς ἐπιστήμης πλὴν τοῦ διέποντος τὸ Σύμπαν Νοῦ καὶ τὴν ἐκδηλουμένην εἰς αὐτὸ ἀρμονίαν, φιλοκαλίαν καὶ τάξιν, καθ' ὅμοιον τρόπον καὶ παρὰ Πλάτωνι ἡ τελεία ἀρετὴ ἦτο αὐτόχρομα τελεία γνώσις, ἔχουσα ὡς κύρια χαρακτηριστικὰ τὴν φιλοκαλίαν, τὴν συμμετρίαν, τὸν ἔρωτα τοῦ ἐν τοῖς ὄρατοῖς καὶ αἰσθητοῖς κάλλους, ὡς ἀπαρχῆς καὶ ἀφειτηρίας θαυμασμοῦ καὶ λατρείας πρὸς τὸ ἀπόλυτον κάλλος, οὕτινος ἀμυδρὰ εἰκὼν εἶναι τὸ ἐπίγειον τοιοῦτον. Ἐντεῦθεν ἐξηγεῖται διατί ἡ τόση προσήλωσις τῆς Πλατωνικῆς ἀγωγῆς πρὸς τὰς ὥραιας τέχνας. Διατί τὸ τόσον φιλόμουσον, φιλόκαλον καὶ φίλον πρὸς τὴν συμμετρίαν ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα τοῦ Πλάτωνος ὡς ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα θὰ εἴπωμεν.

Ἐντεῦθεν ἐξηγοῦνται οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ προσπάθειαι τῆς Πλατωνικῆς Σχολῆς ὑπὲρ τῆς ἐπικρατήσεως τοῦ καλοῦ ὡς ἀγαθοῦ, ὡς εἰκόνας καὶ ἀπηχήσεως τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ τόσον εἰς τὸν ἀνθρώπινον ἀόρατον ἐσωτερικὸν κόσμον, ὅσον καὶ εἰς τὰς σχέσεις αὐτοῦ ὡς ἐκδηλοῦται τοῦτο εἰς τὴν ὀργανωμένην κοινωνίαν, εἰς τὴν ὁποίαν θὰ εἴδωμεν ὅτι κλασιοῦται ἡ ἀρετὴ, ἡ ἐπιστήμη ὑπὸ τὰς ἰδιότητας αὐτῆς, αἱ ὁποῖαι εἶναι αὐτὰ «τὰ ἀγαθὰ τῆς ψυχῆς» τῶν Πυθαγορείων ⁴ ἦτοι:

- α) Ἡ φρόνησις ἢ σοφία ἢ ἐπιστήμη ἀρετὴ τοῦ λογιστικοῦ τῆς ψυχῆς.
 β) Ἡ Ἀνδρεία ἀρετὴ τοῦ θυμικοῦ τῆς ψυχῆς.
 γ) Ἡ Σωφροσύνη » τοῦ ἐπιθυμητικοῦ » »
 δ) Ἡ Δικαιοσύνη » ὅλων τῶν μορίων » »

1) Ἀριστ. Ἠθικά Α. d.

2) Ἀριστ. Ἠθικά Α.

3) Ξενοφ. Ἀπομνημ. Δ. 6-7, 8-9.

4) Πλάτ. Πολιτ. 433 d 441 c — 443.

στοιχεία, τὰ ὅποια παρεδέχετο καὶ ὁ Σωκράτης ὡς συντελεστικά τῆς εὐδαιμονίας, τῆς «εὐπραξίας ἢ ὀρθοπραγίας», ἡ ὅποια ἦτο καὶ «τέλος»,¹ ὁ σκοπὸς ἢ τὸ ὕψιστον ἀπὸ ὅλα τὰ ἀγαθὰ εἰς τὰ ὅποια ἀπέβλεπεν ἡ φρόνησις ἢ ἡ σοφία. Διότι αὕτη ἀπῆλλασσε τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν ἀλόγων αὐτοῦ ὀρμῶν καὶ ἐπιθυμιῶν,² προσεγγίζουσα τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ θεῖον δημιουργοῦσα εἰς αὐτὴν πραγματικὴν ἡδονὴν, εὐδαιμονίαν.

Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐξεταζομένη ἡ ἀρετὴ εἶναι μία κατ' οὐσίαν καὶ διδακτὴ, ὡς ἀκριβῶς κατ' οὐσίαν εἶναι διδακτὴ καὶ ἡ ἐπιστήμη ἐκ τῆς ὁποίας προέρχεται αὕτη, τῆς ὁποίας πηγὴ καὶ ρίζα εἶναι ἡ γνῶσις.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πλάτων νοεῖ παρὰ τὸ διδακτὸν τῆς ἀρετῆς καὶ τὸν ἰδιαίτερον χαρακτήρα ἐκάστου καὶ τὸ λογικὸν αὐτοῦ τὸ ὅποιον λογικὸν φέρει ἐντὸς του τὰ σπέρματα τῆς κατ' ἀρετὴν ζωῆς, ἧτις καθιστᾷ τὰ ἄτομα «κατὰ βίον τελείους» ἄνθρωπους παρὰ δὲ τὸ ἐνιαῖον αὐτῆς συμπεριλαμβάνει οὗτος ποικιλίαν πνευματικῶν δεξιοτήτων, αἱ ὅποια ἀπορρέουν ἀπὸ τὴν ἰδιαιτέραν φύσιν, ἐπιδεκτικότητα³ ἐκάστου καὶ μάλιστα ἀπὸ τὴν διάφορον ἀνάπτυξιν καὶ ποσοτικὴν σύνθεσιν τῶν μορίων ἢ τῶν δυνάμεων τῆς ψυχῆς, ἡ ὅποια δημιουργεῖ καὶ εἰς τὸ ἄτομον καὶ εἰς τὰς φυλάς ἔθνη, τὰς ἰδιαζούσας εἰς αὐτὰ κλίσεις⁴ καὶ ὀρμάς, διὰ τοῦτο ἡ κατ' ἀρετὴν μόρφωσις ἐπέβαλεν, ἐδημιούργει εἰς τὴν Πλατωνικὴν Πολιτείαν τὴν ὑποχρέωσιν πρὸς παροχὴν εἰς τοὺς πολίτας τῆς τῆς κατ' ἀρετὴν παιδείας.

Ἐξηγεῖται λοιπὸν καὶ ἡ προπάθεια, τῆς Πολιτείας ταύτης, ὅπως, πρὸ πάσης ἄλλης ἐνεργείας, διὰ τὴν διαγνωσθῆ ἡ φύσις καὶ τὸ ποσὸν εἰ δυνατόν τῶν δυναμικῶν στοιχείων τῆς ἀρετῆς ἐκάστου, διὰ νὰ τύχη οὗτος τῆς καταλλήλου πρὸς τὴν φύσιν αὐτοῦ ἀγωγῆς καὶ παιδείας. Ἐντεῦθεν λοιπὸν εἶχον τὴν προέλευσιν αὐτῶν αἱ Πλατωνικαὶ θεωρητικαὶ καὶ πρακτικαὶ Σχολαί, εἰς τὰς ὁποίας ὅλοι θὰ εἰδικεύοντο, ἀναλόγως τῶν προσόντων αὐτῶν, δημιουργοῦντες μίαν εἰκόνα «ἰδιοπραγίας» καὶ ὄχι «ἀλλοτριπραγίας»⁵ μίαν ἐκδήλωσιν κοινωνικῆς δικαιοσύνης, ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἐξεπήγαζεν ἡ ἁρμονικὴ δρᾶσις ὅλων ἀπὸ τὴν ὁποίαν θὰ προήρχετο ἡ κοινωνικὴ ὠραιότης, ἡ ὑγιεία ἢ εὐεξία καὶ ἡ εὐαισθησία τῶν Πυθαγορείων⁶ καὶ τῶν ὀπαδῶν

¹) Ἀπομν. Α. 5-6. Γ. 9 14. Δ. 2, 33-34. Ἀριστ. Ἠθικ. εὐδαιμ Α. 5.

²) Ξενοφ. Ἀπομν. Α. 2-6 5. 2-6, 5-8, Β. Ι. ΙΔ. 5. 3-9.

³) Πλάτ. Συμπ. 2-9 Μενέξ. 71 d καὶ ἐξῆς. Πολιτ. Ε. 452. Ἀριστ. Πολιτ. Α. 13.

⁴) Πλάτ. Πολιτ. Γ. 415. Δ. 435. ΣΤ. 484.

⁵) » » Στ. Κεφ. ΙΘ.

⁶) Ἐκ τῶν τοῦ Ἀρχύτα Ἠθικῶν V. 13 c 35.

τῶν ὄντολογικῶν σχολῶν.

Ἐζητεῖτο εἰς αὐτάς νά διαγνωσθῇ ἡ φύσις τοῦ κακοῦ τὸ μόνον σημεῖον τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νά καταπολεμηθῇ, ἢ δεσμευθῇ, διὰ νά ἀφεθῇ ἐλεύθερον τὸ ἀγαθὸν ὡς ὠφέλιμον νά δράσῃ. Ἐσπουδάζετο εἰς αὐτάς ἡ νόσος, ἐξευρίσκετο ἡ «νοσογόνος ἐστία» καὶ ἐδίδοντο αἱ καλύτεραι παιδαγωγικαὶ συνταγαί, τὰ ἀποτελεσματικώτερα φάρμακα διὰ τὸν μεγάλον ἀσθενή, τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἐζητοῦντο πολλά ἢ μᾶλλον ἔπρεπε νά ζητῶνται πολλά διὰ νά καλλιεργηθῇ τὸ ἀγαθὸν μέχρι τοῦ σημείου, ὥστε νά καταστῇ τοῦτο χρησιμοποίησιμον, ὠφέλιμον κοινωνικῶς στοιχεῖον. Ἐπρεπεν ὁ Νοῦς, ἡ γνῶσις νά ἐμφανίσουν τὸ ὀρθὸν καὶ νά καταστήσουν αὐτὸ κτῆμα τοῦ τραφίμου, νά ἐθίσουν τοῦτον εἰς αὐτὸ καθιστῶντες αὐτὸν ἐκτελεστικὸν ὄργανον τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ, πολῦτιμον σκευὸς τῶν ὠραιότερων ἰδανικῶν, ἐνάρετον, τέλειον.

33. Στοιχεῖα ἀρετῆς.

Εἴπομεν ὅτι ὁ Πλάτων, ἀκολουθῶν τοὺς Πυθαγορείους ἀλλὰ καὶ πιστὸς μαθητῆς τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν ἄλλων ὀπαδῶν τῶν ὄντολογικῶν σχολῶν; παρεδέχετο ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι μία καὶ διδακτὴ, καθ' ὃν ἀκριβῶς τρόπον εἶναι διδακτὴ ἢ ἐπιστήμη ἢ ἡ φρόνησις καὶ σοφία, ἐξ ἧς αὕτη προέρχεται.¹

Κατὰ τὸν Σωκράτην ἀλλὰ καὶ τοὺς Πυθαγορείους παρὰ πᾶσαν κατ' οὐσίαν ἐνότητα τῆς ἀρετῆς εἶναι δυνατὰ διακρίσεις τινές κατὰ τὴν ἀσκήσιν αὐτῆς, ἀναλόγως τῶν ἀντικειμένων πρὸς τὰ ὁποῖα ἀναφέρεται αὕτη.

Τοιοιτοτρόπως ὅταν ἡ ἀρετὴ ἀναφέρεται πρὸς ἡμᾶς καὶ ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἐξέτασιν τῶν ἀφορώντων τὸν ἴδιόν μας κόσμον ζητημάτων; τότε παρίσταται ὑπὸ τοῦ Σωκράτους ὡς σωφροσύνη ὡς ἐγκράτεια, ὡς ἐπιότημη τοῦ γινώσκειν καὶ ἄρχειν ἑαυτοῦ. Τοῦθ' ὅπερ εἶναι τὸ ἴδιον μὲ τὸ ὑπὸ τῶν Πυθαγορείων περὶ σωφροσύνης ὑποστηριζόμενον, ὅτι δηλαδὴ αὕτη εἶναι ἀρετὴ τοῦ ἐπιθύμητικοῦ τῆς ψυχῆς. Ὅταν δὲ ἀναφέρεται εἰς τὴν γνῶσιν τῶν πραγματικῶν φοβερῶν καὶ τῶν ἀληθῶν κινδύνων καὶ κανονίζει τὴν λογικὴν στάσιν ἡμῶν ἐναντι αὐτοῦ τότε ὀνομάζεται ἀνδρεία.² Ὅταν πάλιν ἀναφέρεται ἡ ἀρετὴ αὕτη εἰς τὰς σχέσεις ἡμῶν πρὸς τοὺς ἄλλους τότε παρίσταται ὡς δικαιοσύνη, ὡς ἐπιστήμη δηλαδὴ τῶν περὶ τοὺς ἀνθρώπους νομίμων ἐνῶ ὅταν αὕτη ἀφορᾷ τὰς σχέσεις ἡμῶν πρὸς τὸ θεῖον τότε

¹) Ξενοφ. Ἀπομνημ. Γ. 9, 1-2. Δ. 6, 10 11. Συμπόσ. 2-12.

²) Αὐτόθι Γ.

θεωρείται ως ευσέβεια ἐνῶ ὅταν αὕτη ἀμαφύρεται εἰς τὰς πρὸς τοὺς Θεοὺς νόμιμα λέγεται δαιότης.¹

Εἰδικώτερον μάλιστα ἡ σωφροσύνη καὶ ἡ ἐγκράτεια ὡς προϊόν γνώσεως ἀποτελοῦν τὸν θεμέλιον λίθον καὶ τὸν ἀπαραίτητον ὄρον πάσης ἀρετῆς μετὰ τῆς δικαιοσύνης, ἡ ὁποῖα ὡς ἐκπλήρωσις ἄλλων τῶν ὑποχρεώσεων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ὁμοίους του εἶναι λίαν εὐρεῖα, περιλαμβάνουσα ὅλας τὰς ἀρχὰς περὶ φιλοφροσύνης καὶ εὐεργεσίας καὶ ὡς τριαύτη λίαν χρήσιμος καὶ ἀξιέπαινος προσπάθεια διὰ τοὺς ἀσκοθύντας αὐτήν, ἥτις πράγματι μαρτυρεῖ ὑποταγήν ἄλλων τῶν μορίων τῆς ψυχῆς τῶν πνευματικῶν καὶ σωματικῶν χαμαιζήλων ὁρμῶν καὶ ἐπιθυμιῶν εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον.

Παραλλήλως ἐξαιρέται ὑπὸ τοῦ σοφοῦ διδασκάλου ὡς ἀρετῆς ἡ φιλία ἡ ἀμαθία εὐνοία καὶ συμπάθεια τῶν ἐνικρέτων καὶ ἀγαθῶν, ὁ ὅσον ἀγαπητὸς καὶ ἐν μεγίστῃ ἀξίᾳ παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις διατελὼν ἔρως, πολὺ παλαιὸν παιδαγωγικὸν παρὰ τοῖς "Ἑλλησιν ἔθιμον, εἰς τὸ ὁποῖον μέχρι τινὸς οὐδὲν τὸ ἠθικῶς ἐκωτὸν ὑπῆρχεν. Διότι ἀπέρρεεν ἐξ ἀρετῆς καὶ διὰ τὴν ἀρετήν,² ἔθος τοῦ ὁποῖου ἐπιδιώκεται ἡ ἐπὶ τὸ ἠθικώτερον φαναύστασις καὶ ἡ ἐφαρμογὴ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος ὡς ἐν τοῖς ἐπισημοῖς θὰ εἴπωμεν.

Ὡπως λοιπὸν παρὰ τῷ Σωκράτει καὶ τοῖς Πυθαγορείοις ὑπάρχουν τέσσαρες μερικώτεροι βασικαὶ ὡς εἴπομεν ἀρεταὶ τέσσαρα ὁράσημα, πέραν τῶν ὁποίων δὲν πρέπει νὰ ἐπεκταθῆ ἡ ἀνθρωπίνη ἐνέργεια, ἐντὸς τῶν ὁποίων πρέπει νὰ δρᾷ καὶ νὰ κινήσῃ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα διὰ νὰ ζῆ κατὰ τὰς ὑπαγορευσεις τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τῆς ἐπιστήμης, οὕτω καὶ ὁ Πλάτων παραδέχεται τὴν αὐτὴν ἠθικὴν σκελετὸν ἐπὶ τοῦ ὁποῖου θὰ οἰκοδομηθῆ ὁ ὠραῖος καὶ μεγαλοπρεπὴς ἀλλ' ἀύστηροθ Δωρικὸς ῥυθμοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς.

Ἡ ἀρετὴ αὕτη καλεῖται νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ἀνθρωπότητα διὰ τῶν θεμελιωδῶν αὐτῆς ἀρχῶν, τῆς σοφίας, τῆς ἀνδρείας, σωφροσύνης καὶ δικαιοσύνης, στοιχείων ἀπαραιτήσεων πρὸς ἐπικράτησιν ἠθικῆς καὶ πνευματικῆς ἐν τῇ Πολιτεῖα ἀριότητος.

Ἡ ἀρετὴ παρὰ Πλάτωνι λαμβάνει χαρακτηριστικὴν ἐφαρμογῆς. Οὕτω ἐνῶ παρὰ τοῖς ἄλλοις φιλοσόφοις πλὴν τῶν Πυθαγορείων καὶ τοῦ Σωκράτους ἡ ἀρετὴ ἐξετάζεται ἀορίστως, θεωρητικῶς, ἀπροσώπως, ὅσάκις αὕτη ἔτυχε νὰ ἐξετάζεται, ἀντιθέτως ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος αὕτη, μὲ τὰς χαρακτηριστικὰς τῆς ἀμέσους ἢ καὶ ἐμμέσους ιδιότητος, ὡς ὑπαγομένη εἰς τὸν πρακτικὸν κύκλον τοῦ «Γνώθι σαυτόν», ἐπιδιώκεται νὰ ἐφαρμοσθῆ εἰς τὴν Πολιτείαν διὰ τοῦ ἔθους, τῆς διδασκαλίας

1) Αὐτόθι Δ. 6, 4 καὶ ἐξῆς.

2) Ξενοφ. Ἀπομν. Β. 4-6, Συμπόσ. 8, 27. Πλάτ. Πολιτ. Πλάτ. Συμπόσ.

της άσκήσεως, του νόμου, άσκοῦντος πολλάκις επί των πολιτών τυρρανικήν και ὄχι συμβουλευτικήν, παραινετικήν έπιβολήν ἢ άγωγήν. Πάντα ταῦτα μετά της έσκεμμένης άνατροφής του ώραίου και πλήρους ἠθικής και άισιοδοξίας περιβάλλοντος είναι τά κνευματικῶς παιδαγωγούντα παρ' αὐτῷ στοιχεῖα.

Ζητεῖ νά εφαρμοσῆ και εφαρμοζοῖ, ὑποδειγματικῶς βέβαια εἰς τήν κατά θεωρίαν Πολιτείαν του τήν άρετήν, δίδων μίαν έξώφθαλμον εἰκόνα της κατ' έπιστήμην, κατ' άρετήν ώργανωμένης κοινωνίας.

Τοῦτο εξηγεῖται άπό τὸ γεγονός ὅτι «ὅτε ουνεγράφη ἡ Πολιτεία του Πλάτωνος ἠδύνατο νά εφαρμοσθῆ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτής, διότι πολλοὶ των νόμων ταύτης εἶχον εφαρμοσθῆ ὑπὸ των Πυθαγορείων Πολιτειῶν και της Σπάρτης», ¹ ὑπὸ των Δωρικῶν τοιούτων της Κρήτης. ² Πολλοὶ δὲ των τότε σοφῶν εἶχον κινηθῆ και ἠγηθῆ πρὸς εφαρμογήν ένός κατ' έπιστήμην Πολιτεύματος ὡς ὁ Πυθαγόρειος Ἄρχύτας, «ὅστις συνέγραψε τοὺς νόμους του Τάραντος και ὁ Πρωταγόρας τοὺς τοιούτους των Θουρίων» ³ διὰ νά παραλείψωμεν τὸν Φαλέαν νομοθέτην της Χαλκηδόνος, ⁴ τὸν Ἰππόδαμον τὸν συγγραφέα πολιτευμάτων πολλῶν Πολιτειῶν, ⁵ τοὺς πρώτους νομοθέτας των Ἄθηνων και Σπάρτης, οἵτινες παρὰ τὸ παρωχημένον της έποχής και τὸν έκ ταύτης προελθόντα μυθικὸν περί αὐτῶν χαρακτηῖρα, άντιπροσωπεύουν τήν φιλόσοφον, τήν έπιστήμονα ἠγέτιδα τάξιν της τότε κοινωνίας, επί κεφαλῆς της ὁποίας και έτέθησαν.

Ὁ δὲ Πλάτων φρονῶν, ὅτι αἱ άρχαί της άρετής εφαρμοζόμεναι εἰς τήν Πολιτείαν κατ' άντιγραφὴν των μορίων της ψυχῆς θά έδημιούργουν τήν κατ' έπιστήμην Πολιτείαν δέν έκαινοτόμει, έφ' ὅσον έφρόνει ὅτι ἡ άρετή, ἡ έπιστήμη ἦτο διδακτῆ και έφ' ὅσον οἱ πολῖται τελειοποιούμενοι διὰ της μαθήσεως θά άπηλλάσσοντο παντός άρνητικοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον θά καθίστα αὐτοὺς «κακοὺς». Εἰπὶ του σημείου τούτου καθαρῶς παιδαγωγικοῦ θά ένδιατριψωμεν εἰδικώτερον εἰς ἄλλο κεφάλαιον.

Ἦδη προέχει τὸ ζήτημα του βαθυτέρου καθορισμοῦ των άρχῶν της άρετής, έξ οὗ θά άποδειχθῆ και τὸ ένδιαφέρον ἡμᾶς παιδαγωγικὸν σημείον, του διδακτοῦ των άρχῶν τούτων ὡς και των μέσων, τὰ ὁποῖα θά χρησιμοποιοηθῶσιν ὑπὸ της άγωγῆς πρὸς τοῦτο.

¹) Roussel Hist philos σελ. 139.

²) Στραβ Γεωγρ. Ἄριστ. Πολιτ. 465 α.

³) Roussel Hist. philos, σελ. 139.

⁴) Ἄριστ. Πολιτ. Β Κεφ. 4ον Αυυροί, Αλοβγ. 1606.

⁵) Ἐνθα άνωτέρω Β. κεφ. Ε

34. Φύσις στοιχείων ἀρετῆς.

Εἶπομεν ὅτι ὁ Πλάτων, ἀκολουθῶν τὴν Πυθαγόρειον ἐπι-
 τῶν μερῶν τῆς ἀρετῆς γραμμὴν, θεωρεῖ α) τὴν σοφίαν ἢ φρόνη-
 σιν ὡς δεξιότητα ἢ ἐνέργειαν τῆς λογικευομένης ψυχῆς ἢ τοῦ
 Νοῦ τῆς ψυχῆς, ὅστις με ἀκρίβειαν διαγιγνώσκων τὰ ὠραῖα
 καὶ ὠφέλιμα διὰ τὴν ψυχὴν, ὡς καὶ τὴν φύσιν αὐτῶν, ἐπιβάλλει
 ταῦτα ὡς συμφέροντα εἰς τὸν ὅλον ψυχικὸν διάκοσμον, ἀ-
 σκῶν οὕτως ἐπ' αὐτοῦ ἀρχὴν πολιτικὴν, ἢ ὡς λέγει βασιλικὴν
 β) τὴν ἀνδρείαν ὡς δεξιότητα ἢ ἀρετὴν τοῦ θυμικοῦ μέρους τῆς
 ψυχῆς, τὸ ὁποῖον, ἀναγνωρίζον τὴν ἡγεμονίαν τοῦ Νοῦ ἢ τῆς
 ἐπιστήμης, ἐκτελεῖ με προθυμίαν ὅσα αὕτη παρουσιάζει ὡς πρα-
 γματικῶς τρομερὰ ἢ ὄχι καὶ ἐπιχειρεῖ νὰ κάμῃ ὅσα ὁ Νοῦς ἢ ἡ
 ἐπιστήμη ὑπαγορεύει εἰς τὸ θυμικὸν τοῦτο νὰ κάμῃ ἢ νὰ ἀπο-
 φύγῃ ὅσα αὐτὸς συνιστᾷ ὡς ἀποφευκτέα, μὴ λαμβάνον ὑπ' ὄ-
 ψιν τίποτε τὸ τρομερὸν ἢ λυπηρὸν ἀπέναντι τοῦ ὑποδεικνυομέ-
 νου ὡς ὀρθοῦ καὶ ὠφελίμου· γ) τὴν σωφροσύνην ὡς δεξιότητα
 τῆς ψυχῆς νὰ ἐπιβάλληται διὰ τῆς βοηθείας τοῦ Νοῦ ἐπὶ τῶν
 ἐπιθυμιῶν, αἵτινες, ρυθμιζόμεναι ὑπὸ τοῦ Νοῦ, παρουσιάζουν
 ψυχικὴν ἡρεμίαν, ἀρμονίαν καὶ γαλήνην κατὰ τὴν ὁποίαν τὸ
 ἄτομον παρουσιάζεται ὡς γνωρίζον νὰ αὐτοκυριαρχηται, ὡς ὑ-
 πεστήριζεν καὶ ὁ Σωκράτης. Καὶ δ) τὴν δικαιοσύνην ὡς ἀρετὴν
 ὅλων τῶν μορίων τῆς ψυχῆς ἢ μᾶλλον ὡς ὑποταγὴν τοῦ θυμι-
 κοῦ καὶ ἐπιθυμητικοῦ εἰς τὸν Νοῦν ἢ τὸ λογιστικὸν τῆς ψυχῆς
 κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἕκαστον στοιχεῖον ἐκτελεῖ τὸ ἔρ-
 γον του, ἀσκεῖ δηλαδὴ τὴν ἴδιαν αὐτοῦ ἀρετὴν,¹ ἀποφεύγον
 τὴν ἀλλοτριπραγίαν, πηγὴν ἀδικίας, ἐρίδων καὶ κακοδαιμονίας.

Ὡς βλέπομεν ἡ ἀρχαία ἢ μέχρι τοῦ Πλάτωνος φιλοσο-
 φία ὑπὸ τὸν ὄρον «Ἀρετὴ» ἠννόει αὐτὴν τὴν ἐνέργειαν τοῦ
 Νοῦ, ὡς κυριαρχίαν τοῦ πνεύματος καὶ ἐξάρτησιν τοῦ ἐσωτερικοῦ
 μας κόσμου ἐπ' ἀγαθῶ ἡμῶν.

Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἄλλοτε μὲν σχετίζεται με τὴν γνῶσιν
 τὴν μάθησιν τῶν τέως ἀγνώστων, ἄλλοτε πάλιν με τὴν καθημε-
 ρινὴν ζωὴν, διὰ τοῦτο εἰς μὲν τὴν πρώτην περίπτωσιν ἡ ἀρετὴ
 συμπύπτει με τὴν ἐπιστήμην, εἰς δὲ τὴν δευτέραν με τὴν ἠθικὴν.
 Ὑπὸ τὴν δευτέραν αὐτῆς ταύτην μορφήν καὶ σημασίαν ἐλήφθη
 ὑπὸ τῆς μετὰ τὸν Ἀριστοτέλην φιλοσοφίας καὶ τοῦ Χριστιανι-
 σμοῦ. Ἄλλ' ὡς βλέπομεν καὶ ὑπὸ τὴν μίαν καὶ ὑπὸ τὴν ἄλλην
 περίπτωσιν ἡ ἀρετὴ εἶναι, ὡς ἐτονίσθη, καθαρὰ πνευματικὴ ἐ-
 νέργεια, ἀποβλέπουσα εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν μας ἀνά-
 πτυξιν. Διὰ τοῦτο ὑπὸ τὴν ἔννοιαν «ἀγωγή κατ' ἀρετὴν» ὁ
 Πλάτων ἐννοεῖ κατ' ἀρχὴν τὴν πνευματικὴν, τὴν μουσικὴν ἀγω-

¹) Πλάτ. Πολιτ. Δ, 433 d 441 c - 443 b.

γὴν ὑπὸ τὴν εὐρείαν αὐτῆς σημασίαν, ἀγωγὴν, ἣτις διαιρεῖται α) εἰς τὴν «παιδείαν» τὴν παρ' ἡμῖν μὲν μόρφωσιν καὶ β) εἰς τὴν ἠθικὴν, τὴν φρονηματιστικὴν ἀγωγὴν, τὴν ψυχικὴν διάπλασιν τῶν τροφίμων.

Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ ὡς καθαρὰ πνευματικὴ ἐνέργεια εἶναι διδακτὴ, διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ἐξετασθῇ πῶς ἀποκτᾶται πῶς ἐνισχύεται, ὑπὸ ποίας συνθήκας λειτουργεῖ καὶ ἐμπεδοῦται τὸ πνεῦμα ἢ ἡ τετραπλῆ ἀρετὴ.

Τὰ ἀνωτέρω σημεῖα ἀποτελοῦν εὐρὸ πεδῖον παρὰ Πλάτωνι φιλοσοφικῆς καὶ παιδαγωγικῆς συγχρόνως ἐρεῦνης.

35. Σταθμοὶ καὶ βαθμίδες ἀρετῆς.

Πράγματι ἡ ἀρετὴ, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα καὶ τὴν σύστασιν τῆς καθαρᾶς πνευματικῆς οὐσίας, παρέχει στάδιον εὐρυτάτης παιδαγωγικῆς ἐρεῦνης, εἰς τὸ ὁποῖον ἐρευνᾶται καὶ ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον γεννᾶται τόσον ὁ καθαρῶς πνευματικὸς ὅσον καὶ ὁ συναισθηματικὸς μας κόσμος καὶ ἡ ἐξ αὐτῶν ἐκπηγάζουσα ζωὴ καὶ δρᾶσις, ἡ ἐνέργεια καὶ ὁ κύκλος τοῦ ὅλου ψυχικοῦ μας βίου.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μουσικὴ ἢ πνευματικὴ ἀγωγή σχετίζεται κυριώτατα μὲ τὴν ἀνάπτυξιν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τῶν μορίων τῆς ἀρετῆς, ἣτις χρησιμεύει ὡς κόσμος καὶ σύστασις τῆς πνευματικῆς καὶ αἰσθητικῆς ἐκδηλώσεως τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ ὑλιστικῆς αὐτῆς μορφῆς, ἀφ' οὗ καὶ αὐτὴ ἡ γυμναστικὴ ἔχει καὶ παρὰ Πλάτωνι πνευματικὸν κυρίως σκοπὸν, τὴν τόνωσιν τοῦ σώματος πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ πνεύματος, διὰ τοῦτο ἡ κατ' ἀρετὴν αὐτὴ ἀγωγή, οἷαδὴποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ ἐξωτερικὴ τῆς μορφῆς, ὁ μὲν σκοπὸς τῆς εἶναι ἡ πνευματικὴ τελειοποίησις τοῦ ἀτόμου καὶ ἡ δι' αὐτῆς ἐπίτευξις τῆς εὐδαιμονίας, τὰ δὲ μέσα διὰ τῶν ὁποίων ἐπέρχεται αὕτη εἶναι α) ἡ γνῶσις, ἣτις ζητεῖ τὴν κατ' ἐπιστήμην ἀλήθειαν «τό μὴ ἄλλως ἐνδεχομένως ἔχειν». β) ἡ γένεσις ὀρθοῦ συναισθηματικοῦ κόσμου καὶ ἡ δημιουργία εὐτόλμου καὶ ἀνδροπρεποῦς χαρακτήρος, ἱκανοῦ νὰ ἀντιμετωπίζη ἀποτελεσματικῶς τὰς ἀνάγκας τῆς ζωῆς καὶ ὑπὸ τὰς μᾶλλον δυσμένεις αὐτῆς συνθήκας, γ) ὁ περιορισμὸς τῶν ἐπιθυμιῶν καὶ ἡ διαμόρφωσις ἐν ἡμῖν ὀρθῶν κοινωνικῶν ἀντιλήψεων, αἱ ὁποῖαι ἐπιβάλλουν εἰς τὸ ἄτομον τὰς ἀξιώσεις τοῦ κοινωνικοῦ βίου ὡς «δαιμόνιον», ὡς «σύνοικον δαίμονα», ὡς φωνὴν συνειδήσεως, προτρέπουσαν ἡμᾶς πρὸς τὸ καλὸν καὶ ἀποτρέπουσαν ἀπὸ τὸ κακὸν καὶ δ) ἡ ἀνάπτυξις ἐν ἡμῖν τοῦ συναισθήματος δικαιοσύνης, ἀποτέλεσμα πλήρους κατανοήσεως τῶν ἐν ἡμῖν πνευματικῶν καὶ ἠθικῶν στοιχείων, τῆς ταξινομήσεως καὶ ὑποταγῆς αὐτῶν εἰς τὸν ὀρθὸν λόγον, πράγμα τὸ ὁποῖον συμβαίνει μόνον εἰς τὴν περίπεωσιν τοῦ «γνώθι σαυτὸν»

εἰς τὴν πνευματικὴν τούτέστι τελείωσιν ἡμῶν διὰ τῆς ἐρεῦνης ἢ μελέτης, διὰ τῆς ἐξυγιάνσεως τοῦ κατατεθειμένου παρ' ἡμῶν ὀλκῶν, διὰ τῆς ἐξημερώσεως διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείας τοῦ παρ' ἡμῶν ἀγροῦ, ὡς οὗτος παρουσιάσθη ὑπὸ τοῦ Δημιουργοῦ ὅστις ἐπέβηκεν ἐφ' ἡμῶν ὡς ἐπὶ Ὀλυμπίου Διὸς τὸν ὕψιστον Νόμον τῆς Δίκης, ὑποχρεοῦντα ἡμᾶς ὡς «Εἰμαρμένη» ὡς νόμος τοῦ λογιστικοῦ ἢ «Ἀνάγκη» εἰς πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν τελείωσιν.

Κατ' ἀναλογίαν πρὸς τοὺς σταθμοὺς ἢ βαθμίδας ταύτας τῆς ἀρετῆς εἶναι καὶ οἱ σταθμοὶ τῆς ἀγωγῆς μετὰ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ χειρὰ αὐτῶν εἶναι διάφορος τῆς ἀνωτέρω διαγραφείσης καὶ ἀνάλογος μετὰ τὴν φυσιολογικὴν ἐξέλιξιν τοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου, ὅστις ὡς εἶδομεν εἶναι μὲν θεῖον δῶρον, ἀλλὰ πρὸς τελειοποίησιν αὐτοῦ ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερα ἀφ' ἡμῶν ἀφ' ἐνὸς προσπάθεια καὶ εὐνοϊκὸν ἀφ' ἑτέρου κοινωνικὸν καὶ κρατικὸν περιβάλλον. Πρέπει δηλαδή νὰ ὑπάρχουν οἱ «ἀφ' ἡμῶν καὶ οἱ ἐκτὸς ἡμῶν ὄροι» τῆς Πυθαγορείου, Ἀριστοτελικῆς καὶ Ἑλληνικῆς Σχολῆς.

Ἐπειδὴ ὁμοίως ὁ Πλάτων μετὰ τῶν Πυθαγορείων, τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν Ἑλεατῶν παρετήρησεν ὅτι τόσον εἰς τὴν γένεσιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ αἰσθήματος ὅσον καὶ εἰς τὴν περιπέτωσιν τῆς καθαρῆς νοήσεως καὶ γνώσεως συμβαίνει καὶ ἐπέρχεται πνευματικὴ ἐξέλιξις καὶ ἐξοικείωσις πρὸς τὰ μέχρι τοῦδε ἄγνωστα, διὰ τοῦτο βλέπομεν ὅτι παρ' αὐτῷ καὶ οἱ τέσσαρες ἀναφερθέντες σταθμοὶ τῆς ἀρετῆς εἶναι ἐξελικτικαὶ παιδαγωγικαὶ βαθμίδες τῆς λίαν ἀνωφεροῦς παιδαγωγικῆς κλίμακος εἰς τὴν ὁποίαν πάντοτε δεσπόζει ἐμφανῶς ἢ ἀφανῶς τὸ πνεῦμα ὡς καθαρὰ ἢ μὴ νόησις καὶ μάθησις.

36. Σύμπτωσις ἀρετῆς καὶ ἀγωγῆς. Πορεία αὐτῶν.

Ὡς εἶδομεν ἡ ἀρετὴ εἶναι μάθησις, ἡ ὁποία ἐπέρχεται διὰ τῆς διδασκαλίας, τῆς ὁποίας ἀντικείμενον μὲν εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη ζωὴ, σκοπὸς δὲ ἡ ἐκ τῆς πνευματικῆς τελειοποιήσεως ἠθικὴ ἀνύψωσις τοῦ ἀνθρώπου, συγκεντρουμένη εἰς τὸν ὄρον εὐδαιμονία.

Κατ' ἀκολουθίαν ἡ ἀρετὴ συμπίπτει ὡς εἶπαμεν, μετὰ τὴν ἀγωγήν. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἀρετὴ ἀφορᾷ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς συλλήψεως καὶ ἐμφανίσεως αὐτῆς ἐν τῷ κόσμῳ μέχρι τοῦ πέρατος, τοῦ θανάτου αὐτῆς, διὰ τοῦτο ἡ ἀγωγή ἀρχεται ἀπὸ τῆς ἡμέρας τοῦ γάμου καὶ ἐντεῦθεν περατουμένη μετὰ τὸν θάνατον.¹

Λόγοι λοιπὸν σκοπίμου κληρονομικῆς μεταβιβάσεως εἰς

¹) Πλάτ. Πολιτ.

τούς απογόνους αγαθών σωματικών και πνευματικών στοιχείων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὡς ἐπὶ βάρων θὰ στηριχθῆ ἡ ἀρετὴ ἢ τὸ πνεῦμα πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ ὕψηλοῦ προορισμοῦ τῆς ἀνθρωπότητος, ἐπιβάλλουν εἰς τοὺς μέλλοντας γονεῖς ὠρισμένην καὶ ὑπὸ ὑγιεινῶν ἀπολύτως κανόνων διεπομένην δίαιταν, ὠρισμένην ὑγιεινὴν καὶ ψυχολογικὴν ἀγωγὴν τουτέστιν, ἧτις θὰ προπαρασκευάσῃ ἀγαθὴν καὶ γόνιμον γῆν πρὸς σποράν καὶ καλλιέργειαν παντός ὅ,τι συντελεῖ εἰς τὸν σκοπὸν τῆς ἀγωγῆς.

Δὲν εἶναι ἐπομένως ἐκπληκτικὸν ἐὰν ἴδωμεν ὡς θὰ ἴδωμεν τὸν Πλάτωνα νὰ ζητῆ ἀπὸ τοὺς γονεῖς πρὸ παντός νὰ μάθουν τὸ ἔργον των ὡς δημιουργοὶ ἀφ' ἑνὸς ὑγιῶν καὶ ἐξευγενισμένων ὑπάρξεων, ἀπηλλαγμένων δηλαδὴ ἀπὸ σωματικὰ καὶ πνευματικὰ μειονεκτήματα τέκνων καὶ ἀφ' ἑτέρου ὡς καλοὶ καὶ πεφωτισμένοι πρῶτοι παιδαγωγοί, νὰ γίνωνται παράδειγμα ἠθικῶν ἀφ' ἑνὸς ἀρχῶν, τὰς ὁποίας αὐτοὶ θὰ εἰσηγοῦντο καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ πρῶτοι ἀκριβεῖς, εἰλικρινεῖς καὶ ὑπομονητικοὶ διδάσκαλοι καὶ ἐρμηνευταὶ τῶν παιδικῶν ἀποριῶν. Τὸ καθῆκον τοῦτο εἶναι κατὰ τοσοῦτον μᾶλλον γενικὸν καθ' ὅσον κατὰ τὴν φύσιν τοῦ Πλατωνικοῦ Πολιτεύματος ὅλοι ἐπέχουν θέσιν γονέων. Ἡ δὲ ἀγωγή παρ' αὐτῷ εἶναι αὐτόχρομα ἐπιστήμη, ἐπιβεβλημένη διὰ πάντας, ὡς ὄνειρεύεται αὐτὴν ἡ νεωτέρα παιδαγωγία καὶ ὁ νεώτερος πολιτισμὸς, ζητῶν γονεῖς ἐπιστήμονας καὶ ὡς πρὸς τὴν γένεσιν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων.

Ὁ Πλάτων, ὡς ἐλέχθη, ἀλλοιοῖ τὴν ἀκολουθητέαν ἐν τῇ ἀγωγῇ πορείαν, ἡ ὁποία δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν ἐξελικτικὴν ἐκδηλώσιν τῆς ἀρετῆς ὡς ἀπεικόνισαν αὐτὴν οἱ Πυθαγόρειοι καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων.

Διότι οὗτος παραλαμβάνει τὸν παῖδα ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας τῆς γεννήσεως αὐτοῦ καὶ παρακολουθῶν τὴν πορείαν τῆς ψυχικῆς του ἐξελίξεως, παρατηρεῖ, λίαν ὀρθῶς, ὅτι τὸ πρῶτον γεννᾶται εἰς αὐτὸν ἀπὸ τὰς ἀμέσους ἐντυπώσεις ὁ αἰσθηματικὸς του κόσμος, κατόπιν δὲ ἐκ τῆς ταξινομήσεως καὶ ἐρμηνείας αὐτοῦ ἡ νόησις.¹ Διὰ τοῦτο ἡ πρώτη φροντίς καὶ τὸ πρῶτον αὐτοῦ μέλημα ἦτο α) πῶς θὰ ἀνεπτύσσεται ὀρθότερος καὶ ἀρμονικώτερος αἰσθηματικὸς κόσμος παραλλήλως πρὸς τὴν ἀπόκτησιν, διὰ τῶν κινήσεων καὶ τῆς ἐν ὑπαίθρῳ ζωῆς, σωματικῆς εὐεξίας, β) πῶς αἱ πρῶτισται γνώσεις θὰ ἦσαν ὅσον τὸ δυνατόν ἀληθεῖς καὶ ἀπηλλαγμέναι πάσης ἀνακρίβειας καὶ ἐπομένως πῶς ὁ κόσμος καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ζωὴ θὰ ἦτο ἀπηλλαγμένη πάσης «δόξης», ἡ ὁποία θὰ ἔντεστρατεύετο πρὸς τὴν ἠθικὴν, ἧτις διέπεται ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον, μὴ παραμελουμένης ἐν οὐδεμιᾷ περιπτώσει τῆς καταλλήλου πρὸς τὴν ἡλικίαν σωματικῆς ἀσκήσεως καὶ τῆς ἀναλόγου πρὸς αὐτὴν διδακτέας ὕλης.

¹) Πλάτ. Πολιτ. 369.

γ) Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πλάτων, ἀκολουθῶν τοὺς Πυθαγορείους ὑπεστήριζε τὴν μεταξὺ τῶν ἀτόμων ὑπάρχουσαν πνευματικὴν καὶ ἄλλην διαφορὰν, διὰ τοῦτο ὑπεστήριζε τὴν ἀνάλογον πρὸς τὰς πνευματικὰς δεξιότητας ἀγωγὴν αὐτὴν ἀκριβῶς, ἡ ὁποία θὰ καθίστα τὸ ἄτομον κατάλληλον πρὸς ἐπιτέλεσιν μιᾶς μὲν τελείας ὁμῶς ἐργασίας, ¹ εἰς τὸ ὁποῖον θὰ ὑπῆρχε βαθὺ τὸ συναίσθημα τοῦ καθήκοντος, τῆς ἰδιοπραγίας. Καὶ δ) ἐπειδὴ παρατηρεῖ ὡς εἴπομεν ὅτι ἕκαστος ἐπιτελεῖ ἄριστα καὶ εὐκολώτατα τὸ ἔργον, εἰς τὸ ὁποῖον εἰδικῶς καὶ ἀποκλειστικῶς ἐπιδίδεται, ἡ δὲ Πολιτεία, ὡς προϊόν ποικιλομόρφου ἀνάγκης, πρέπει νὰ ἔχη καὶ τὰς ἀντιστοίχους αὐτῆς πρὸς θεραπείαν μονάδας καὶ εἰδικότητας, διὰ τοῦτο πρὸς πρόοδον καὶ εὐημερίαν τῆς Πολιτείας ἐπιβάλλεται ἡ εἰδίκευσις ὅλων καὶ ἡ κατάληψις ἐν τῇ Πολιτείᾳ τῆς ἀναλόγου πρὸς τὴν ἀξίαν ἐκάστου θέσεως. Καὶ τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἰδεώδη ἐκδήλωσιν τοῦ Δικαίου ὡς ἔργου κοινωνικῆς ἀνάγκης, ἡ ὁποία ἀποβλέπει καὶ πραγματοποιεῖ τὴν κοινὴν καὶ ἐνιαίαν εὐδαιμονίαν. ²

Εἴπομεν ὅτι ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, ἥτις ἀφορᾷ ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν, ὡς αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὴν ὀργανωμένην κοινωνίαν, τῆς ὁποίας ἀποτελεῖ τὸν σκελετὸν καὶ τὴν οὐσίαν.

¹ Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ὁ ὅρος Πολιτεία συμπίπτει μὲ τὴν ἀρετὴν, μὲ τὸ πνεῦμα καὶ ὡς πρὸς τὰ μέσα καὶ ὡς πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς συστάσεως αὐτῆς.

Διὰ τοῦτο παρὰ Πλάτωνι πρέπει νὰ ἀναζητήσωμεν καὶ νὰ ἀνακαλύψωμεν καὶ τὴν ὕπαρξιν καὶ τὴν θέσιν τῶν στοιχείων τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν Πολιτείαν, ἥτις τοιοῦτοτρόπως ἐμφανίζεται ὡς καθ' ὀλοκληρίαν παιδαγωγικὸν περιβάλλον καὶ ἐνδιαίτημα τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ἥτις, ὄνειρευομένη τὸ τέλειον ζητεῖ νὰ ἀντιγράψῃ τοῦτο εἰς τὰς δέλτους τῆς κοινωνίας, ὡς ἐκ τῆς ἐπιστήμης ἀλήθειαν, ὡς δίκαιον.

37. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς ἀρετῆς εἰς τὴν Πολιτείαν

α) Γενικαὶ ἀρχαί.

Εἴπομεν ὅτι ἡ Πολιτεία εἶναι πεδῖον πρακτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν διακριθέντων στοιχείων ἀρετῆς, ὅτι ἡ Πολιτεία εἶναι σχολεῖον, εἰς τὸ ὁποῖον ἀφ' ἐνός διδάσκεται τὸ ἄτομον καὶ καλεῖται ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐφαρμόσῃ τὰς διακριθείσας ἀπὸ τὴν πείραν κοινωνικὰς ἀληθείας ὡς ἠθικὰς ἀρχάς, ὅτι αἱ ἠθικαὶ αὗται ἀρχαὶ ἀποτελοῦν τὸν σκελετὸν τοῦ μεγάλου καὶ ἀρχιτεκτονικώτατα ἰδρυμένου ὑπὸ τῆς πείρας τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας

¹) Πλάτ. Πολιτ. 369 καὶ ἐξῆς.

²) Πλάτ. Πολιτ. 370α.